

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 15 kwietnia 2021 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Równość traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne – Dyrektywa 2000/43/WE – Artykuł 7 – Ochrona praw – Artykuł 15 – Sankcje – Skarga o odszkodowanie oparta na zarzucie dyskryminacji – Uznanie roszczenia odszkodowawczego przez pozwanego bez przyznania istnienia zarzucanej dyskryminacji – Związek między wypłaconym odszkodowaniem a zarzucaną dyskryminacją – Artykuł 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Prawo do skutecznej ochrony sądowej – Krajowe przepisy proceduralne uniemożliwiające sądowi rozpoznającemu skargę orzeczenie w przedmiocie istnienia zarzucanej dyskryminacji pomimo wyraźnego żądania powoda

W sprawie C-30/19

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Högsta domstolen (sąd najwyższy, Szwecja) postanowieniem z dnia 20 grudnia 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 10 stycznia 2019 r., w postępowaniu:

Diskrimineringsombudsmannen

przeciwko

Braathens Regional Aviation AB,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, R. Silva de Lapuerta, wiceprezes, A. Prechal, M. Vilaras, E. Regan i N. Piçarra, prezesi izb, T. von Danwitz (sprawozdawca), C. Toader, M. Safjan, D. Šváby, K. Jürimäe, C. Lycourgos, P.G. Xuereb, L.S. Rossi i I. Jarukaitis, sędziowie,

rzecznik generalny: H. Saugmandsgaard Øe,

sekretarz: C. Strömholm, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 11 lutego 2020 r., rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu Diskrimineringsombudsmannen – M. Mörk, T.A. Qureshi oraz A. Rosenmüller Nordlander,
- w imieniu Braathens Regional Aviation AB – J. Josjö i C. Gullikson Dock, advokater, oraz J. Hettne,

* Język postępowania: szwedzki.

- w imieniu rządu szwedzkiego – początkowo H. Eklinder, C. Meyer-Seitz, H. Shev oraz J. Lundberg, a następnie H. Eklinder, C. Meyer-Seitz oraz H. Shev, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu fińskiego – M. Pere, w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej – K. Simonsson, E. Ljung Rasmussen, G. Tolstoy oraz C. Valero, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 14 maja 2020 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 7 i 15 dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.U. 2000, L 180, s. 22 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 20, t. 1, s. 23) w związku z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach skargi wniesionej przez Diskrimineringsombudsmannen (rzecznika ds. przeciwdziałania dyskryminacji, Szwecja), działającego w imieniu pasażera linii lotniczych, który w swej ocenie był ofiarą dyskryminacji, przeciwko szwedzkiej spółce lotniczej Braathens Regional Aviation AB (zwanej dalej „Braathens”), która uznała roszczenia odszkodowawcze tego pasażera, nie przyznając jednak istnienia zarzucanej dyskryminacji.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motywy 19 i 26 dyrektywy 2000/43 mają następujące brzmienie:

„(19) Osoby, które były dyskryminowane ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej. Dla zapewnienia bardziej skutecznego poziomu ochrony stowarzyszenia lub osoby prawne powinny mieć również możliwość wszczynania postępowań, na zasadach określonych przez państwo członkowskie, na rzecz ofiary lub ją wspierając, nie naruszając reguł procedury krajowej dotyczących przedstawicielstwa i obrony przed sądami.

[...]

(26) Państwa członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje stosowane w przypadkach nieprzestrzegania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy”.

- 4 Zgodnie z art. 1 tej dyrektywy, zatytułowanym „Cel”:

„Niniejsza dyrektywa ma na celu wyznaczenie ram walki z dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne oraz wprowadzenie w życie w państwach członkowskich zasady równego traktowania”.

- 5 Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Pojęcie dyskryminacji”, stanowi w ust. 1:

„Do celów niniejszej dyrektywy zasada równego traktowania oznacza brak jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne”.

- 6 Artykuł 3 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Zakres”, w ust. 1 lit. h) ma następujące brzmienie:

„W granicach kompetencji powierzonych [Unii Europejskiej] niniejszą dyrektywę stosuje się do wszystkich osób, zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego, włącznie z instytucjami publicznymi, w odniesieniu do:

[...]

h) dostępu do dóbr i usług oraz dostarczania dóbr i usług publicznie dostępnych, włącznie z zakwaterowaniem”.

- 7 Artykuł 7 dyrektywy 2000/43, zatytułowany „Ochrona praw”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, że [by] procedury sądowe i/lub administracyjne, włączając, o ile uznają to za właściwe, procedury pojednawcze, których celem jest doprowadzenie do przestrzegania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy, są [były] dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone nieprzestrzeganiem wobec nich zasady równego traktowania, nawet po zakończeniu kontaktów, w których przypuszczalnie miała miejsce dyskryminacja.

2. Państwa członkowskie zapewnią, że [aby] stowarzyszenia, organizacje lub osoby prawne, które mają, zgodnie z kryteriami ustanowionymi w prawie krajowym uzasadniony interes w zapewnieniu, aby przestrzegane były przepisy niniejszej dyrektywy, mogą [mogły] wszczynać, na rzecz skarżącego lub wspierając go, za jego zgodą, postępowanie sądowe i/lub administracyjne przewidziane w celu przestrzegania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy.

[...]”.

- 8 Artykuł 8 dyrektywy, zatytułowany „Ciężar dowodu”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie podejmują takie środki, które są niezbędne, zgodnie z ich krajowymi systemami prawnymi, w celu zapewnienia, że [by] gdy osoba, która uważa się za pokrzywdzoną nieprzestrzeganiem wobec niej zasady równego traktowania i przedstawia przed sądem lub właściwym organem fakty, z których można domniemywać istnienie bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, to na stronie pozwanej ciąży [ciężało] udowodnienie, że zasada równego traktowania nie została naruszona.

[...]

3. Przepisów ust. 1 nie stosuje się do postępowań karnych.

[...]”.

- 9 Artykuł 15 tej dyrektywy, zatytułowany „Sankcje”, stanowi:

„Państwa członkowskie ustanawiają zasady stosowania sankcji obowiązujących wobec naruszeń przepisów krajowych przyjętych na mocy niniejszej dyrektywy i podejmują wszelkie niezbędne środki dla zapewnienia ich stosowania. Sankcje, które mogą nakazywać wypłacenie odszkodowania ofierze, muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające. [...]”.

Prawo szwedzkie

- 10 Zgodnie z § 4 ust. 1 rozdziału 1 diskrimineringslagen (2008:567) [ustawy o przeciwdziałaniu dyskryminacji (2008:567)] dyskryminację stanowi w szczególności niekorzystna sytuacja, w której znalazła się dana osoba, ponieważ traktowana jest mniej przychylnie niż inna osoba jest, była lub byłaby traktowana w porównywalnej sytuacji, jeżeli powód tego gorszego traktowania jest związany z płcią, tożsamością lub ekspresją transgenderową, pochodzeniem etnicznym, religią lub światopoglądem, niepełnosprawnością, orientacją seksualną lub wiekiem.
- 11 Zgodnie z § 12 rozdziału 2 tej ustawy dyskryminacja jest zakazana między innymi ze strony osoby, która poza sferą prywatną i rodzinną dostarcza towary, usługi lub mieszkania dla ogółu społeczeństwa.
- 12 Rozdział 5 tej ustawy przewiduje kary, które mogą być egzekwowane w stosunku do każdego, kto dopuszcza się dyskryminacji względem innych, czyli naprawienie doznanej przez ofiarę krzywdy poprzez wypłatę „odszkodowania za dyskryminację” oraz zmianę i unieważnienie umów i innych czynności prawnych.
- 13 Z § 1 akapit drugi rozdziału 6 ustawy o przeciwdziałaniu dyskryminacji wynika, że sprawy dotyczące stosowania § 12 rozdziału 2 tej ustawy są rozpoznawane przez sądy powszechne zgodnie z przepisami rättegångsbalken (kodeksu postępowania sądowego) dotyczącymi postępowań cywilnych, w ramach których dopuszczalne jest polubowne rozstrzygnięcie sporu.
- 14 Na podstawie § 1 rozdziału 13 tego kodeksu powód może, na warunkach określonych w tym przepisie, wystąpić z powództwem o zobowiązanie pozwanego do spełnienia określonego świadczenia, na przykład zapłaty na jego rzecz kwoty pieniężnej.
- 15 Paragraf 2 tego samego rozdziału wspomnianego kodeksu reguluje powództwo o ustalenie. Akapit pierwszy tego paragrafu stanowi w tym względzie, że takie powództwo, zmierzające do stwierdzenia istnienia lub braku istnienia danego stosunku prawnego, może zostać rozpatrzone przez sąd, jeżeli w odniesieniu do danego stosunku prawnego istnieje niepewność wyrządzająca krzywdę powodowi.
- 16 Paragraf 7 rozdziału 42 tego kodeksu stanowi, że na rozprawie pozwany musi bezzwłocznie przedstawić swoją obronę. Alternatywnie pozwany może na tym etapie zdecydować o uznaniu roszczenia powoda.
- 17 Zgodnie z § 18 tego samego rozdziału kodeksu postępowania sądowego po uznaniu przez pozwanego roszczenia powoda sąd wydaje wyrok na podstawie tego uznania.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

- 18 W lipcu 2015 r. pasażera (zwanego dalej „pasażerem, którego dotyczy postępowanie główne”) pochodzenia chilijskiego, zamieszkałego w Sztokholmie (Szwecja), posiadającego rezerwację na obsługiwany przez przewoźnika lotniczego Braathens szwedzki lot wewnętrzny, objęto na mocy decyzji kapitana samolotu dodatkową kontrolą bezpieczeństwa.
- 19 Rzecznik ds. przeciwdziałania dyskryminacji wystąpił do Stockholms tingsrätt (sądu pierwszej instancji w Sztokholmie, Szwecja) z powództwem o zasądzenie od Braathens na rzecz pasażera, którego dotyczy postępowanie główne, odszkodowania w wysokości 10 000 koron szwedzkich (SEK) (około 1000 EUR) z powodu dyskryminującego zachowania tego przewoźnika lotniczego wobec omawianego pasażera.
- 20 W uzasadnieniu swojego pozwu rzecznik ds. przeciwdziałania dyskryminacji podniósł zasadniczo, że z naruszeniem § 12 rozdziału 2 i § 4 rozdziału 1 ustawy o przeciwdziałaniu dyskryminacji wspomniany pasażer był obiektem dyskryminacji bezpośredniej ze strony spółki Braathens, która uznała go za osobę pochodzenia arabskiego i z tego powodu poddała go dodatkowej kontroli bezpieczeństwa. Braathens

postawił zatem pasażera, którego dotyczy postępowanie główne, w niekorzystnej sytuacji ze względów związanych z wyglądem fizycznym i przynależnością etniczną, traktując go mniej przychylnie niż innych pasażerów znajdujących się w porównywalnej sytuacji.

- 21 Przed Stockholms tingsrätt (sądem pierwszej instancji w Sztokholmie) Braathens zgodził się wypłacić żadaną kwotę z tytułu odszkodowania za dyskryminację, zaprzeczając jednak istnieniu jakiegokolwiek dyskryminacji. Rzecznik ds. przeciwdziałania dyskryminacji sprzeciwił się przed tym sądem wydaniu rozstrzygnięcia na podstawie uznania roszczenia przez Braathens bez badania istoty podnoszonej dyskryminacji.
- 22 W swoim wyroku wspomniany sąd zasądził od Braathens zapłatę żądanej kwoty powiększonej o odsetki, a także obciążył tę spółkę kosztami postępowania. Orzekł on, że spory dotyczące zobowiązań cywilnych i praw, jakimi strony swobodnie rozporządzają, takie jak spór rozpatrywany w postępowaniu głównym, należy w wypadku uznania roszczenia odszkodowawczego powoda rozstrzygać bez badania istoty sprawy oraz że jest on związany uznaniem roszczenia przez Braathens. Ponadto sąd ten ze względu na uznanie roszczenia stwierdził niedopuszczalność wysuwanych przez rzecznika ds. przeciwdziałania dyskryminacji żądań wydania orzeczenia ustalającego tytułem głównym, że ów przewoźnik lotniczy był zobowiązany do zapłaty wspomnianej kwoty z uwagi na jego dyskryminujące zachowanie lub, tytułem żądania ewentualnego, że pasażer, którego dotyczy postępowanie główne, był dyskryminowany przez Braathens.
- 23 Po bezskutecznej apelacji od wyroku Stockholms tingsrätt (sądu pierwszej instancji w Sztokholmie) do Svea hovrätt (sądu apelacyjnego z siedzibą w Sztokholmie, Szwecja) rzecznik ds. przeciwdziałania dyskryminacji wniósł skargę kasacyjną od wyroku tego ostatniego sądu do sądu odsyłającego, Högsta domstolen (sądu najwyższego, Szwecja). W skardze kasacyjnej wniósł on o uchylenie tego wyroku oraz wyroku Stockholms tingsrätt (sądu pierwszej instancji w Sztokholmie) i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania co najmniej jednego z dwóch żądań mających na celu uzyskanie orzeczenia ustalającego. Braathens wniósł o oddalenie żądań rzecznika ds. przeciwdziałania dyskryminacji.
- 24 Sąd odsyłający wyjaśnia, że ustawa o przeciwdziałaniu dyskryminacji ma na celu w szczególności transpozycję niektórych aktów prawnych Unii, w tym dyrektywy 2000/43, oraz umożliwienie, jak wynika z prac przygotowawczych nad nią, nałożenia surowych i odstrasżających kar w przypadku dyskryminacji. W szczególności odszkodowanie za dyskryminację odpowiada sankcji w rozumieniu art. 15 tej dyrektywy i w każdym poszczególnym wypadku należy je ustalić w taki sposób, aby stanowiło rozsądne odszkodowanie dla ofiary i miało wkład w walce z dyskryminacją w społeczeństwie. Pełni ono zatem podwójną funkcję: naprawczą i zapobiegawczą.
- 25 Sąd odsyłający dodaje, że na podstawie przepisów kodeksu postępowania sądowego pozwany może zdecydować o uznaniu roszczenia odszkodowawczego powoda i nie musi przy tym wskazywać podstaw tego uznania ani opierać się na zarzucie podniesionym przez powoda, ani przyznawać istnienia zarzucanej dyskryminacji. Takie uznanie prowadzi w praktyce do zakończenia postępowania bez konieczności dalszego badania sprawy, ponieważ sąd musi wydać wyrok jedynie na podstawie tego uznania. Co się tyczy powództwa o ustalenie, może ono dotyczyć wyłącznie istnienia lub braku istnienia stosunku prawnego między stronami sporu, z wyłączeniem w szczególności okoliczności czysto faktycznych. Ponadto do sądu należy ocena, czy rozpatrzenie sprawy jest właściwe.
- 26 Sąd odsyłający wskazuje, że w sprawie w postępowaniu głównym sądy pierwszej instancji i apelacyjny wydały orzeczenia zobowiązujące Braathens do zapłaty odszkodowania dochodzonego przez pasażera, którego dotyczy postępowanie główne, na podstawie uznania przez Braathens roszczenia, na żądanie tego pasażera. Ze względu na to uznanie kwestia istnienia podnoszonej dyskryminacji nie mogła również zdaniem tych sądów zostać zbadana w ramach żądania zmierzającego do uzyskania wyroku ustalającego.

- 27 Jednak Högsta domstolen (sąd najwyższy) stawia sobie pytanie o zgodność przepisów krajowych rozpatrywanych w postępowaniu głównym z wymogami art. 15 dyrektywy 2000/43 w związku z art. 47 karty, gwarantującym każdej osobie prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem. Sąd ten w tym względzie powziął wątpliwości, czy w przypadku uznania roszczenia powoda przez pozwanego sąd powinien jednak mieć możliwość zbadania – w celu zapewnienia ochrony praw wynikających z tej dyrektywy, zgodnie z art. 7 tej dyrektywy – kwestii istnienia dyskryminacji na żądanie strony, która uważa, że była jej ofiarą, oraz czy odpowiedź na to pytanie zależy od przyznania istnienia dyskryminacji przez domniemanego sprawcę.
- 28 W tych okolicznościach Högsta domstolen (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy w sprawie dotyczącej naruszenia zakazu ustanowionego w dyrektywie [2000/43], gdy osoba pokrzywdzona domaga się odszkodowania za dyskryminację, państwo członkowskie, na wniosek pokrzywdzonego, musi zawsze zbadać, czy doszło do dyskryminacji – a w stosownym wypadku stwierdzić, że do niej doszło – bez względu na to, czy osoba oskarżona o dyskryminację przyznała, że dyskryminacja wystąpiła, aby wymóg stosowania skutecznych, proporcjonalnych i odstraszających sankcji, określony w art. 15 [tej dyrektywy], można było uznać za spełniony?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 29 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 7 i 15 dyrektywy 2000/43 w związku z art. 47 karty należy dokonywać w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które uniemożliwiają sądowi rozpoznającemu powództwo o odszkodowanie, oparte na zarzucie zakazanej przez tę dyrektywę dyskryminacji, zbadanie żądania stwierdzenia istnienia tej dyskryminacji, w sytuacji gdy pozwany zgadza się na wypłatę żadanego odszkodowania, zaprzeczając jednak istnieniu tej dyskryminacji.
- 30 Na wstępie należy przypomnieć, że dyrektywa 2000/43 ma na celu, jak stanowi jej art. 1, wyznaczenie ram walki z dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne oraz wprowadzenie w życie w państwach członkowskich zasady równego traktowania. W obszarach, które obejmuje, dyrektywa ta stanowi konkretny wyraz ustanowionej w art. 21 karty zasady zakazu dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (wyrok z dnia 16 lipca 2015 r., CEZ Razpredelenie Byłgarija, C-83/14, EU:C:2015:480, pkt 72 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 31 Bezsporne jest, że spór w postępowaniu głównym jest objęty zakresem przedmiotowym stosowania dyrektywy 2000/43, ponieważ dotyczy zachowania noszącego znamiona dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne lub rasowe w ramach dostępu do publicznie dostępnych usług w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. h) tej dyrektywy.
- 32 Jak wynika z motywu 19 dyrektywy 2000/43, osoby, które były dyskryminowane ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej, a dla zapewnienia skuteczniejszego poziomu ochrony stowarzyszenia lub osoby prawne powinny mieć również możliwość wszczynania postępowań, na zasadach określonych przez państwa członkowskie, na rzecz ofiary lub ją wspierając. Ponadto zgodnie z motywem 26 tej dyrektywy państwa członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje stosowane w przypadku nieprzestrzegania zobowiązań wynikających z tej dyrektywy.
- 33 W tym względzie art. 7 ust. 1 dyrektywy 2000/43 stanowi, że państwa członkowskie zapewniają, aby procedury sądowe lub administracyjne służące zapewnieniu przestrzegania ustanowionej w tej dyrektywie zasady równego traktowania były dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone w związku z nieprzestrzeganiem wobec nich tej zasady. Tym samym przepis ten potwierdza ustanowione w art. 47 karty prawo do skutecznego środka prawnego.

- 34 Ponadto z art. 7 ust. 2 dyrektywy 2000/43 wynika, że stowarzyszenia, organizacje lub osoby prawne, które zgodnie z kryteriami określonymi w prawie krajowym mają uzasadniony interes w zapewnieniu przestrzegania przepisów tej dyrektywy, powinny w szczególności móc wszczynać w imieniu ofiary i za jej zgodą wszelkie postępowania sądowe w celu zapewnienia przestrzegania obowiązków wynikających z tej dyrektywy. Wspomniany art. 7 ust. 2 stanowi zatem w rozpatrywanej dziedzinie szczególny wyraz zagwarantowanego w art. 47 karty prawa do skutecznej ochrony sądowej.
- 35 Poszanowanie zasady równego traktowania wymaga zatem w odniesieniu do osób, które uważają, że były ofiarami dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, aby zapewniona została skuteczna ochrona sądowa ich prawa do równego traktowania, niezależnie od tego, czy osoby te działają bezpośrednio, czy za pośrednictwem stowarzyszenia, organizacji lub osoby prawnej, o których mowa w poprzednim punkcie niniejszego wyroku (zob. analogicznie wyrok z dnia 8 maja 2019 r., Leitner, C-396/17, EU:C:2019:375, pkt 62).
- 36 Zgodnie z art. 15 dyrektywy 2000/43 państwa członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące sankcji stosowanych w wypadkach naruszeń przepisów krajowych przyjętych na podstawie tej dyrektywy i podejmują wszelkie niezbędne środki dla zapewnienia stosowania tych sankcji. Artykuł ten nie określa konkretnych sankcji, ale uściśla, że przewidziane w ten sposób sankcje, które mogą obejmować wypłacenie odszkodowania ofierze, muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające.
- 37 Wspomniany art. 15 nakłada zatem na państwa członkowskie obowiązek wprowadzenia do ich wewnętrznych porządków prawnych przepisów wystarczająco skutecznych dla osiągnięcia celu dyrektywy 2000/43 oraz zapewnienia, by przepisy te mogły być skutecznie powoływane przed sądami krajowymi, w tym przez stowarzyszenie, organizację lub osobę prawną, o których mowa w art. 7 ust. 2 tej dyrektywy, tak aby ochrona sądowa była efektywna i skuteczna, pozostawiając przy tym państwom członkowskim swobodę wyboru rozwiązań właściwych do realizacji tego celu (zob. podobnie wyrok z dnia 10 lipca 2008 r., Feryn, C-54/07, EU:C:2008:397, pkt 37, 38).
- 38 W tym względzie zasady stosowania sankcji ustanowione w celu transpozycji art. 15 dyrektywy 2000/43 do porządku prawnego państwa członkowskiego powinny w szczególności zapewnić, wraz z przepisami przyjętymi w celu wdrożenia art. 7 tejże dyrektywy, efektywną i skuteczną ochronę prawną praw wynikających z tej dyrektywy. Sankcje powinny być odpowiednio surowe w stosunku do wagi naruszeń, które są przez nie karane, zwłaszcza przy zapewnieniu rzeczywiście odstraszającego skutku, i przy poszanowaniu ogólnej zasady proporcjonalności (zob. analogicznie wyrok z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 63).
- 39 Jeżeli odszkodowanie pieniężne jest środkiem przyjętym w przypadku stwierdzenia istnienia dyskryminacji, powinno ono być odpowiednie w tym znaczeniu, że powinno umożliwić pełne naprawienie szkód rzeczywiście poniesionych w wyniku rozpatrywanej dyskryminacji, zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami krajowymi (zob. analogicznie wyrok z dnia 17 grudnia 2015 r., Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo). W każdym razie kary w czysto symbolicznym wymiarze nie można uznać za dającą się pogodzić z prawidłowym i skutecznym wdrożeniem dyrektywy 2000/43 (zob. analogicznie wyrok z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 64).
- 40 W niniejszej sprawie z informacji zawartych we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że na mocy prawa krajowego transponującego w szczególności dyrektywę 2000/43 każda osoba uważająca się za ofiarę dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne może wnieść powództwo o wykonanie kary, jaką stanowi „odszkodowanie za dyskryminację”. Ustawodawstwo krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym przewiduje, że jeżeli pozwany zdecyduje się na uznanie roszczenia odszkodowawczego powoda, to sąd, do którego wniesiono to powództwo, nakazuje pozwanemu zapłacić kwoty dochodzonej przez powoda tytułem odszkodowania.

- 41 Z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika jednak również, że uznanie takie – które na mocy tego ustawodawstwa krajowego jest prawnie wiążące dla sądu i prowadzi do zakończenia postępowania – może nastąpić bez przyznania przez pozwanego istnienia zarzucanej dyskryminacji, a nawet wówczas, gdy (jak w sprawie w postępowaniu głównym) pozwany wyraźnie jej zaprzecza. W takiej sytuacji sąd krajowy wydaje wyrok oparty na tym uznaniu roszczenia, jednak z wyroku tego nie można wywieść żadnego stwierdzenia co do istnienia podnoszonej dyskryminacji.
- 42 Wynika z tego, że w takiej sytuacji uznanie roszczenia przez pozwanego skutkuje tym, że obowiązek zapłaty przez pozwanego odszkodowania, o które wnosi powód, nie wiąże się z przyznaniem przez pozwanego istnienia zarzucanej dyskryminacji lub z jej stwierdzeniem przez właściwy sąd. Ponadto i przede wszystkim takie uznanie skutkuje uniemożliwieniem sądowi rozpoznającemu sprawę rozstrzygnięcia w kwestii rzeczywistego charakteru zarzucanej dyskryminacji, podczas gdy stanowi ona podstawę roszczenia odszkodowawczego i z tego względu stanowi integralną część tego powództwa.
- 43 Co się tyczy powództwa o ustalenie, przewidzianego przez ustawodawstwo krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym, z informacji zawartych we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że nie pozwala ono zapewnić osobie, która uważa się za ofiarę zakazanej przez dyrektywę 2000/43 dyskryminacji, prawa do żądania zbadania i w razie potrzeby stwierdzenia przez sąd istnienia zarzucanej dyskryminacji. Zgodnie bowiem z tymi przepisami powództwo o ustalenie nie może dotyczyć okoliczności czysto faktycznych, a jego dopuszczalność jest uzależniona od stosownej decyzji sądu rozpoznającego sprawę, która opiera się na wyważeniu wchodzących w grę interesów, czyli w szczególności interesu prawnego powoda, jak również niedogodności, jakie to powództwo może spowodować wobec pozwanego.
- 44 Wynika z tego, że na mocy ustawodawstwa krajowego rozpatrywanego w postępowaniu głównym w przypadku uznania przez pozwanego roszczenia o wypłatę żadanego odszkodowania bez przyznania przez niego istnienia zarzucanej mu dyskryminacji powód może uzyskać stwierdzenie istnienia wspomnianej dyskryminacji jedynie w postępowaniu cywilnym.
- 45 Należy stwierdzić, że takie przepisy krajowe naruszają wymogi ustanowione w art. 7 i 15 dyrektywy 2000/43 w związku z art. 47 karty.
- 46 W pierwszej kolejności bowiem, jak wynika z pkt 33–35 niniejszego wyroku, procedury, o których mowa w art. 7 tej dyrektywy, mają na celu umożliwienie dochodzenia praw wynikających z zasady równego traktowania każdej osoby, która uważa się za ofiarę dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, a także zagwarantowanie jej przestrzegania. Wynika stąd zatem nieuchronnie, że w razie gdy pozwany nie przyzna istnienia zarzucanej mu dyskryminacji, osoba ta powinna mieć możliwość uzyskania od sądu orzeczenia w przedmiocie ewentualnego naruszenia praw, których poszanowanie takie procedury mają na celu.
- 47 W konsekwencji sama zapłata kwoty pieniężnej, choćby w wysokości żądanej przez powoda, nie jest w stanie zapewnić skutecznej ochrony sądowej osobie, która domaga się stwierdzenia naruszenia wynikającego z tej dyrektywy prawa do równego traktowania, w szczególności w sytuacji, gdy główny interes tej osoby nie ma charakteru ekonomicznego, lecz dąży ona do ustalenia rzeczywistego charakteru czynów zarzucanych pozwanemu oraz ich kwalifikacji prawnej.
- 48 W drugiej kolejności ustawodawstwo krajowe takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym musi pełnić zarówno funkcję odszkodowawczą, jak i funkcję odstraszającą, jaką powinny spełniać sankcje przewidziane przez państwa członkowskie na podstawie art. 15 dyrektywy 2000/43 w przypadku naruszenia przepisów krajowych transponujących tę dyrektywę.
- 49 W tym względzie, jak zauważył zasadniczo rzecznik generalny w pkt 83 i 84 opinii, wypłata kwoty pieniężnej nie wystarcza, aby zaspokoić roszczenia osoby, która zmierza przede wszystkim do uzyskania stwierdzenia, tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, że była ofiarą dyskryminacji, wobec czego

nie można przyjąć, że wypłata tej kwoty pełniła funkcję zadowalającego odszkodowania. Podobnie obowiązek zapłaty kwoty pieniężnej nie może zapewnić rzeczywiście odstraszającego skutku w stosunku do sprawcy dyskryminacji, skłaniając go do niepowtarzania dyskryminującego zachowania i zapobiegając w ten sposób nowej dyskryminacji z jego strony, gdy – tak jak w niniejszej sprawie – pozwany kwestionuje istnienie jakiejkolwiek dyskryminacji, lecz uważa za bardziej korzystne, jeśli chodzi o koszty i wizerunek, wypłatę odszkodowania żadanego przez powoda przy jednoczesnym uniknięciu stwierdzenia przez sąd krajowy istnienia dyskryminacji.

- 50 Powyższej analizy nie może podważyć podnoszona przez rząd szwedzki możliwość wszczęcia postępowania karnego, które umożliwiłoby osobie, uważającej się za ofiarę zakazanej przez dyrektywę 2000/43 dyskryminacji, doprowadzenie do stwierdzenia i ukarania tej dyskryminacji przez sąd karny. Takie postępowanie karne, ze względu na jego własne cele oraz związane z nim ograniczenia, nie pozwala bowiem zaradzić brakowi zgodności środków zaskarżenia w sprawach cywilnych z wymogami tej dyrektywy.
- 51 W szczególności należy zauważyć, podobnie jak to uczynił rzecznik generalny w pkt 118–120 swojej opinii, że takie postępowanie karne opiera się na normach dotyczących ciężaru i przeprowadzania dowodu, które nie odpowiadają korzystniejszym dla tej osoby normom ustanowionym w art. 8 dyrektywy 2000/43. Wspomniany art. 8 stanowi zatem w ust. 1, że jeżeli osoba, która uważa się za pokrzywdzoną, przedstawi przed sądem lub właściwym organem fakty, z których można domniemywać istnienie dyskryminacji, na stronie pozwanej ciąży udowodnienie, że zasada równego traktowania nie została naruszona. Natomiast art. 8 ust. 3 stanowi, że ust. 1 nie stosuje się do postępowań karnych.
- 52 W trzeciej kolejności, wbrew temu, co twierdzi Braathens, zasady lub względy prawa procesowego takie jak zasada dyspozycyjności, zasada ekonomii procesowej i dążenie do polubownego rozstrzygania sporów również nie mogą uzasadniać wykładni odmiennej od wykładni przyjętej w poprzednich punktach.
- 53 Po pierwsze bowiem, w odróżnieniu od procedury pojednawczej, o której mowa w art. 7 ust. 1 dyrektywy 2000/43, pozwalającej każdej ze stron zachować swobodę rozporządzania roszczeniami, ustawodawstwo krajowe takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym skutkuje przeniesieniem kontroli nad sporem na pozwanego poprzez umożliwienie mu uznania wysuniętego przez powoda roszczenia odszkodowawczego bez przyznania jednak istnienia zarzucanej dyskryminacji, a nawet z wyraźnym jej zaprzeczeniem, w którym to wypadku powód nie może już uzyskać od sądu rozpoznającego sprawę rozstrzygnięcia w przedmiocie podstawy żądania odszkodowawczego ani nie może sprzeciwić się zakończeniu postępowania wszczętego z jego inicjatywy.
- 54 Po drugie, sąd, do którego wniesiono takie powództwo, w żaden sposób nie naruszyłby zasady dyspozycyjności, gdyby pomimo uznania przez pozwanego roszczenia o wypłatę żadanego przez powoda odszkodowania zbadał, w świetle twierdzenia powoda, na którym opiera się powództwo, czy dyskryminacja ta istnieje, w sytuacji gdy pozwany nie przyznaje jej istnienia, a nawet jej zaprzecza. Takie badanie dotyczyć będzie zatem podstawy roszczenia odszkodowawczego powoda, które jest objęte zakresem przedmiotu sporu zdefiniowanego w tym powództwie, tym bardziej gdy – jak w niniejszej sprawie – powód wyraźnie złożył w ramach wspomnianego powództwa wniosek o stwierdzenie takiej dyskryminacji.
- 55 W czwartej kolejności należy przypomnieć, że prawdą jest, jak podnosi Braathens, że prawo Unii co do zasady nie zobowiązuje państw członkowskich do ustanowienia przed sądami krajowymi, w celu zapewnienia ochrony praw, które jednostki wywodzą z prawa Unii, środków prawnych innych niż przewidziane w prawie krajowym (zob. podobnie wyroki: z dnia 13 marca 2007 r., Unibet, C-432/05, EU:C:2007:163, pkt 40; a także z dnia 24 października 2018 r., XC i in., C-234/17, EU:C:2018:853, pkt 51).

- 56 Wystarczy jednak stwierdzić, że w niniejszej sprawie poszanowanie prawa Unii nie sięga tak daleko, aby wymagać ustanowienia nowego środka prawnego, lecz ogranicza się do wymogu, aby sąd odsyłający odmówił zastosowania normy proceduralnej, na której podstawie sąd, do którego zgodnie z prawem krajowym osoba uważająca się za ofiarę dyskryminacji wniosła powództwo o odszkodowanie, nie może orzekać w przedmiocie istnienia tej dyskryminacji z tego tylko powodu, że pozwany zgodził się wypłacić powodowi kwotę żadanego odszkodowania bez przyznania jednak istnienia omawianej dyskryminacji, z uwagi na niezgodność tej normy nie tylko z art. 7 i 15 dyrektywy 2000/43, lecz również z art. 47 karty.
- 57 W tym względzie należy przypomnieć, po pierwsze, że – jak ustalono w pkt 38 niniejszego wyroku – art. 7 i 15 dyrektywy 2000/43 mają na celu zagwarantowanie efektywnej i skutecznej ochrony sądowej wynikającego z tej dyrektywy prawa do równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne. Z powyższego wynika, że artykuły te jedynie konkretyzują prawo do skutecznego środka prawnego zagwarantowane w art. 47 karty, które samo w sobie jest wystarczające i nie musi być doprecyzowane przez przepisy prawa Unii lub prawa krajowego, aby przyznać jednostkom prawo, na które mogą się one bezpośrednio powoływać (wyrok z dnia 17 kwietnia 2018 r., Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, pkt 76–78).
- 58 Po drugie, zgodnie z zasadą pierwszeństwa prawa Unii, w przypadku gdy nie jest możliwe dokonanie wykładni ustawodawstwa krajowego zgodnie z wymogami prawa Unii, każdy sąd krajowy orzekający w ramach swojej właściwości ma, jako organ państwa członkowskiego, obowiązek odstąpienia od stosowania wszelkich przepisów krajowych sprzecznych z przepisem tego prawa, który jest bezpośrednio skuteczny w zawisłym przed nim sporze (zob. podobnie wyrok z dnia 24 czerwca 2019 r., Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, pkt 53, 61 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 59 W świetle całości powyższych rozważań na postawione pytanie trzeba odpowiedzieć tak, że wykładni art. 7 i 15 dyrektywy 2000/43 w związku z art. 47 karty należy dokonywać w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które uniemożliwiają sądowi rozpoznającemu powództwo o odszkodowanie, oparte na zarzucie zakazanej przez tę dyrektywę dyskryminacji, zbadanie żądania stwierdzenia istnienia tej dyskryminacji, jeżeli pozwany zgadza się na wypłatę żadanego odszkodowania, nie przyznając jednak istnienia tej dyskryminacji. Do sądu krajowego, przed którym toczy się spór między jednostkami, należy zapewnienie, w ramach jego właściwości, ochrony prawnej wynikającej dla podmiotów prawa z art. 47 karty, w razie potrzeby poprzez odstąpienie od stosowania wszelkich sprzecznych z nimi przepisów prawa krajowego.

W przedmiocie kosztów

- 60 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Wykładni art. 7 i 15 dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne w związku z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej należy dokonywać w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które uniemożliwiają sądowi rozpoznającemu powództwo o odszkodowanie, oparte na zarzucie zakazanej przez tę dyrektywę dyskryminacji, zbadanie żądania stwierdzenia istnienia tej dyskryminacji, jeżeli pozwany zgadza się na wypłatę żadanego odszkodowania, nie przyznając jednak istnienia tej dyskryminacji. Do sądu krajowego, przed którym toczy się spór między jednostkami, należy zapewnienie, w ramach

jego właściwości, ochrony prawnej wynikającej dla podmiotów prawa z art. 47 karty, w razie potrzeby poprzez odstąpienie od stosowania wszelkich sprzecznych z nimi przepisów prawa krajowego.

Podpisy